

Avskrift.

"Det positive pengesystem".

Innledende bemerkninger. Fra forskjellige hold er der kommet anmodninger om at der måtte bli gitt en utredning om holdbarheten av det av L. J. Sömme framsatte "positive pengesystem", som der i den seinere tid er blitt drevet så megen propaganda for. Disse henstillinger har dels vært rettet til Riksökonomiavdelingen, dels til dettes Planökonomikontor og dels til kontorsjef, cand. oecon. Hoffstad.

Å gjennomgå herr Sömmes system i detaljer har ingen hensikt, dels fordi systemet selv er bemerkelsesverdig dårlig utstyrt med premisser og forklarende detaljer og dels fordi det i sine hovedforutsetninger hviler på en både videnskapelig og praktisk sviktende basis.

Nedenfor er derfor bare omtalt en del hovedpunkter.

-----

1. Rentens avskaffelse. Det framgår av brosjyrene og artikler i dagspressen av aksjemegler Hans Gude, en varm forkjemper for systemet, at rentens avskaffelse er et hovedpunkt i det positive pengesystem. Hverken herr Sömme eller herr Gude eller andre som har optrått som systemets forkjempere innlater sig på noen diskusjon av renteproblemet som sådant. De erklærer kort og godt renten for å være det samme som åger. Forsåvidt faller deres rentebegrep nøyaktig sammen med den kommunistiske opfatning av renten som kapitalisk profitt, en opfatning som forlengst må sies å være nedkjempet av den sosialøkonomiske forskning. Til støtte for sin opfatning anføres dels bibelen med kirkefedrene og dels NSDAPs programpost 11. Hvad de første angår, må en ta i betraktning de spesielle pengeforhold som rådet fra tiden omkring Kristi fødsel til langt ut i middelalderen. De forutsetninger hvorunder en den gang vurderte renten har ingen gyldighet idag. Hvad det annet angår, forveksles åpenbart "renteslaveri" med gjeldsbyrde og "arbeidsfri inntekt" med kapitalistisk utbytning. Det er neppe noen alvorlig nasjonalsosialistisk økonom som vil avskaffe renten helt. En renteinntekt som baserer seg på kapital opspart av tidligere produktivt og samfunnsnyttig arbeide kan neppe

karakteriseres som arbeidsfri. En annen side av saken er at en vil tillivs de av dårlig finansledning og av tilfeldige markedsbevegelser og spekulasjon opskrudde renter og at en vil søke å holde renten så lav som mulig.

Sosialökonomien er enno ikke kommet til hel klarhet over renteproblemet. Men to viktige sider av det kommer en i et moderne samfund ikke forbi, nemlig renten som risikopremie og renten som avsavns godtgjørelse.

Enhver som har hatt det mindste med verdipapiriromsetning å gjøre vil vite at rentens høyde bl.a. retter seg etter risikoen. Av to ellers helt like, fast forrentede obligasjoner vil det stå høyest i kurs (gi den laveste effektive rente), som er mest sikkert. Derfor står alltid statsobligasjoner høyere enn kommuneobligasjoner og disse høyere enn industriobligasjoner. Blandt de siste vil de stå høyest som byr den største realsikkerhet. Forholdet mellom risiko - eller om en vil sikkerhet - og renteavkastning er så påtagelig at det må erkjennes av den mest forutsetningsløse.

Å avskaffe renten vil derfor kun bli mulig når en avskaffer risikoen. Ut fra definisjonen av rente som åger kommer hverken herr Sömme eller hans forkjempere inn på dette særdeles viktige punkt.

En annen hovedbestanddel av renten er avsavns godtgjørelsen.

Den som er i besittelse av opspart formue er sikret mot økonomiske eventualiteter. Overlater han denne formue til andre mister han disposisjonsfriheten. Han kan da komme i den situasjon å ha bruk for kapital uten å kunne skaffe den. Ved kapitalplasing vurderes derfor likviditetsmomentet høyt, hvilket er en på verdipapirmarkedet kjent og lett iaktbar kjennsgjerning. Av to ellers identiske låneserier vil den stå høyest i kurs (gi den laveste rente) som er mest likvid, og som altså hurtigst kan omgjøres i kontanter. Derfor gir de tungt omsettelige pantobligasjoner høyere rente enn lett omsettelige statsobligasjoner. Særlig tydelig har en kunnet iakta likviditetsmomentets betydning og innflytelse på avkastningen, renten, i de seinere år. På grunn av varemangelen har forretningsstanden fått store kontantbeholdninger. Disse skal brukes når freden kommer, nemlig til å komplettere varelagrene. Pengene kan altså

ikke bindes på langt sikt, men må anbringes på kort sikt og ellers så likvid som mulig. Derfor opstår der på verdipapirmarkedet en sterk etterspørsel etter dertil egnede låneserier. Samtidig er avkastningen, renteinntekten, på den slags anbringelser blitt meget lavere enn for langsiktige papirer.

En savner i herr Sömmes produksjon enhver antydning til angivelse av hvorledes systemet har tenkt seg å regulere disse viktige forhold uten bruk av differentieret rente.

Ser en rentespørsmålet fra låntagernes side, kan det vel neppe bestrides at han låner penger for derved å kunne sikre seg en høyere arbeidsinntekt og opnå økonomiske fordeler. For dette skal han altså ikke erlegge noen godtgjørelse. Det er vanskelig å forstå at konsekvensen herav ikke naturnødvendig må bli den at sparerne selv vil søke å nyttiggjøre seg sin kapital. Der vil da ikke bli stillet kapital til samfundets disposisjon. Men da har en også rykket grunnen vekk under hele den moderne økonomiske virksomhet.

Den moderne produksjon er en omveisprocess. En avstår fra å lage øyeblikkelige forbruks-goder og går omveien om alle forberedelsene til framstillingen av livsgoderne. Det er dette som kaldes den kapitalistiske produksjonsprocess og som forslagstillerne åpenbart forveksler med kapitalisme i betydningen finansvelde. Den moderne produksjon kan ikke drives uten at der spares notidsgoder til fordel for framtidsgoder. Sparingen, kapitaldannelsen, er derfor en betingelsesløs forutsetning for det moderne samfunds økonomi. Å gi sparerne en oppmuntring i form av rente er derfor nødvendig. Men heller ikke denne serdeles viktige side av renteproblemet er i herr Sömmes produksjon ofret en linje.

2. Sikringen av pengeverdien. Det annet hovedpunkt i "det positive pengesystem" er sikringen av pengenes verdi. En skal her se bort fra at herr Sömmen definerer penge som "vesentlig omsettningsmidler" og neglisjerer det store kompleks av egenskaper og funksjoner pengene forøvrig har. Heller ikke har forfatteren det klart for sig at ordet penger i sproglig henseende brukes om tre forskjellige begreper, nemlig penger som kontanter, penger som tilgodehavender (bankinnskudd, kreditt-penger) og penger som formue, realkapital og reelle verdier.

Denne mangel på presisjon får ukritiske lesere til å blande begrepene sammen.

Etter herr Sömmes mening er penger som ikke er sikret ved depot "negative". Som depot vil han derfor bruke varer. Disse varedepoter skal sikre både kontantene, sertifikatkronene og kredittpengene, banktilgodehavenderne. Dette vil bli særdeles betydelige summer. Ti den foreslåtte sertifikatkronebank skal ikke bare overta sparebanker og privatbanker, men også all offentlig og privat gjeld. Sammenlagt løper disse summer op i flere milliarder. Ved utgangen av 1939 var innskuddskapitalen i sparebankene og privatbankene 2.910 mill. kroner.

Statsgjelden utgjorde på samme tid 1.450 mill. kroner og kommunegjelden 1.198 mill. kroner. Disse belöp skal altså sikres ved varedepoter. Forfatteren har åpenbart ikke gjort sig noensomhelst forestilling om hvilke uhyre varemengder der må unndras omsetningen for å tjene til depot. Til sammenligning kan nevnes at førstehåndsverdien av alle våre fiskerier i 1939 belöp seg til 95 mill. kroner og verdien av landbruksproduksjonen til 548 mill. kroner. Den samlede industriproduksjon hadde riktignok en verdi av 2.205 mill. kroner, men det er inklusive verdien av råstoffer og halvfabrikata anskaffet ved import eller ved kjøp av de innenlandske ekstraktive næringers produkter.

Samtidig opstår unektelig det problem om hvorledes disse varer skal sikres mot ödeleggelse og verdiforringelse. I sin egenskap av formann i Oslo og Akers Potetnemnd er herr Gude jo ikke engang istand til å opbevare poteter lenger enn fra oktober til april uten å måtte be husmödre om hjelp.

Å skaffe endog en beskjeden dekningsprosent for de uhyre mengder av sertifikatkroner er teknisk umulig rent bortsett fra at produksjon og omsetning ikke kan unnvære varene. Og allikevel hevder herr Sömme at "overgangen fra det kapitalistiske system til det positive system må skje så å si på en dag".

Det må vel kunne sies at dette hovedpunkt fra forslagsstillernes side er overmåte lite gjennomtenkt.

3. Avskaffelsen av skatter. Samtidig som det "positive pengesystem" overfører til statens uhyre nye forpliktelser, lover systemet også borgerne skattefrihet. Det vil si at utgiftene til statsmaskineriet skal dekkes av vareproduksjonen. Det

heter herom: "Under det positive pengesystem blir dekning til utgiftene tatt direkte av produksjonen." Dette kan ikke bety annet enn at beskatningen tar form av forhøyede varepriser. Herr Sömme ofrer ikke den omstendighet en linje eller en tanke at et sådant beskatningssystem representerer den blodigste uretferdighet mot alle som har liten inntekt og alle som har stor forsørgelsesbyrde. I alle kultursamfund har hittil det fysiske og også det sosiale eksistensminimum vært skattefritt. Også dette vil bli beskattet no. Overalt gjelder den regel at skattebyrdene skal bæres etter skatteevnen. For en mann som tjener 1000 kroner året er en skatt på 20 prosent - 200 kroner - særdeles meget tyngre å bære enn den samme skatteprosent på en inntekt på 10 000 kroner, nemlig 2 000 kroner. Det er derfor en overalt har gjennomført skatteprogressjonen.

Det er neppe nødvendig å ofre fler ord på et skattesystem som omgås problemene med en så åpenbar nonchalanse.

Sluttbemerkninger. I systemets premisser og kommentarer vrimler det av ubeviste og uholdbare påstander. Det heter således at assuranceselskapene ikke kan bestå uten renter. Det kan de selvfølgelig, men da vil premiene bli vesentlig høyere.

Et annet sted heter det at "det innenlandske prisnivå frakobles det utenlandske". Påstanden synes noe dunkel og det er ikke godt å forstå hvorledes en skal unngå prisinnflytelser utenfra all den stund vi er nødsaget til å drive import og eksport. I samme forbindelse hevdes det at "uansett hvor høy levestandarden blir, kan vi eksportere i konkurranse med utlandet, selv til de laveste priser." Vi skal altså drive dumping, men hvem skal betale omkostningene og tapet?

Omtalen av forholdet mellom nasjonalformuen og gjelden er likefrem lettferdig: "- det arbeid av blivende verdi, som er utført av tidligere og noværende slekter er ifølge det kapitalistiske system omgjort til gjeld. Denne gjelden går merkelig nok under navn av "nasjonalformuen" og belöp seg för okkupasjonen til 11 milliarder". Den offentlige og private gjeld var for det förste på langt nær 11 milliarder. For det annet må det - all den stund vår gjeld til utlandet var forholdsvis begrenset tas i betraktning den ikke uvesentlige omstendighet at hva den

ene borger skyldte den annen hadde den siste tilgode. Dette får da gå op i op. Og skogene, fabrikkene, de utbyggede fosser, den dyrkbare jord o.s.v. eksisterer vel som resultat av fedrenes og den noværende generasjons arbeid uansett borgernes innbyrdes posteringer. Slikt er ikke lenger bare blanke og uholdbare påstander. Det er blankt töv.

Hvilket en kan være meget fristet til å si om det hele "system".

Oslo primo mai 1942.

E. Hoffstad